Droga Królewska

część II

ulica Długa – strona północna

Wykorzystałem wszelkie materiały i informacje dostępne w internecie, w książce F. Mamuszki *Droga Królewska*, w publikacjach Andrzeja Januszajtisa. Również z plansz eksponowanych w Muzeum Bursztynu.

Wyłącznie do korzystania przez uczestników Kursu przewodnikowskiego po Trójmieście 2013/2014 Oddziału Gdańskiego PTTK

Droga Królewska - początek

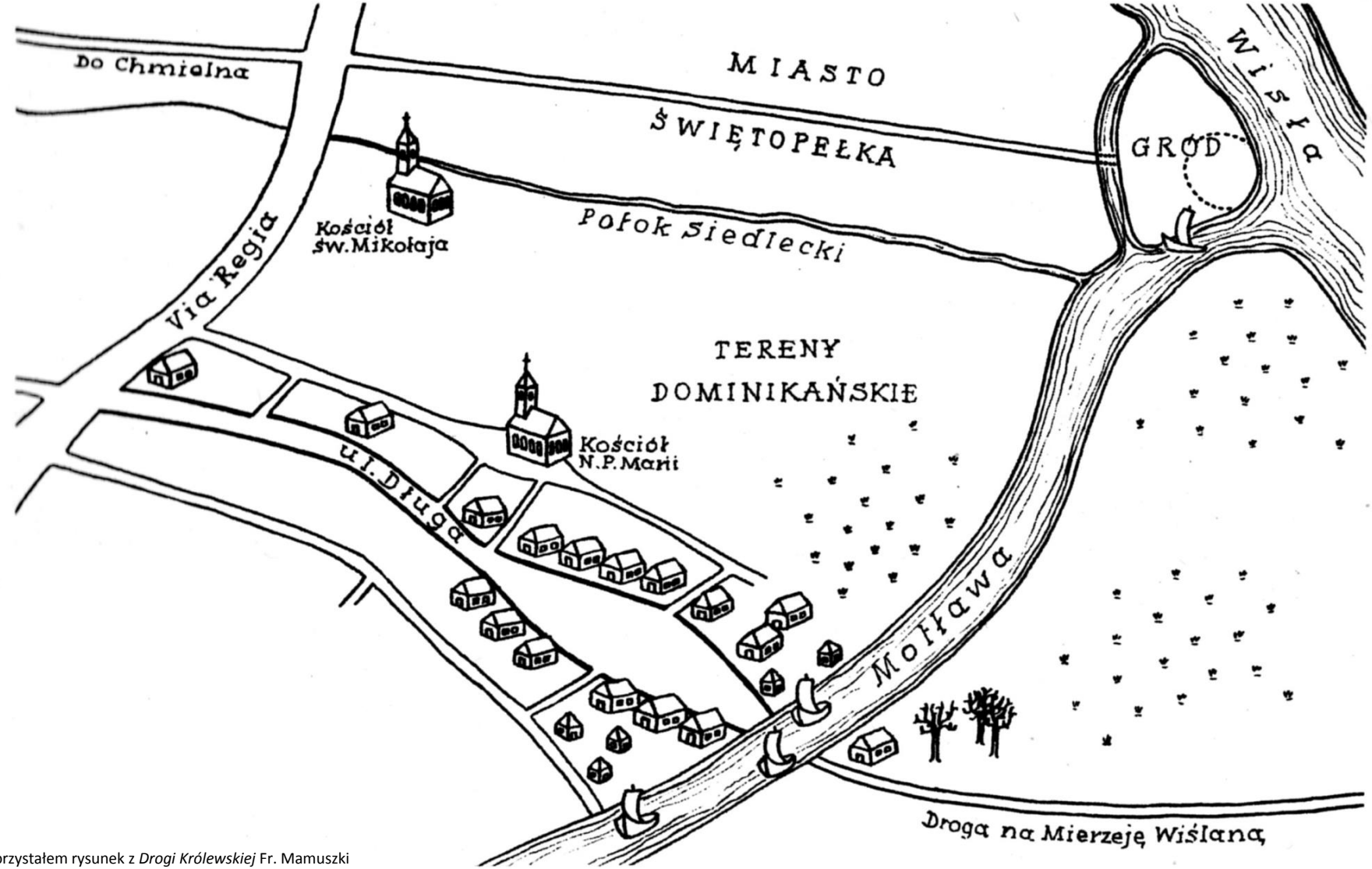

Wykorzystałem rysunek z *Drogi Królewskiej* Fr. Mamuszki

Droga Królewska - dziś

Wykorzystałem rysunek z przewodnika *Gdańsk i Pomorze Wschodnie* M.Omilanowskiej i J.Majewskiego

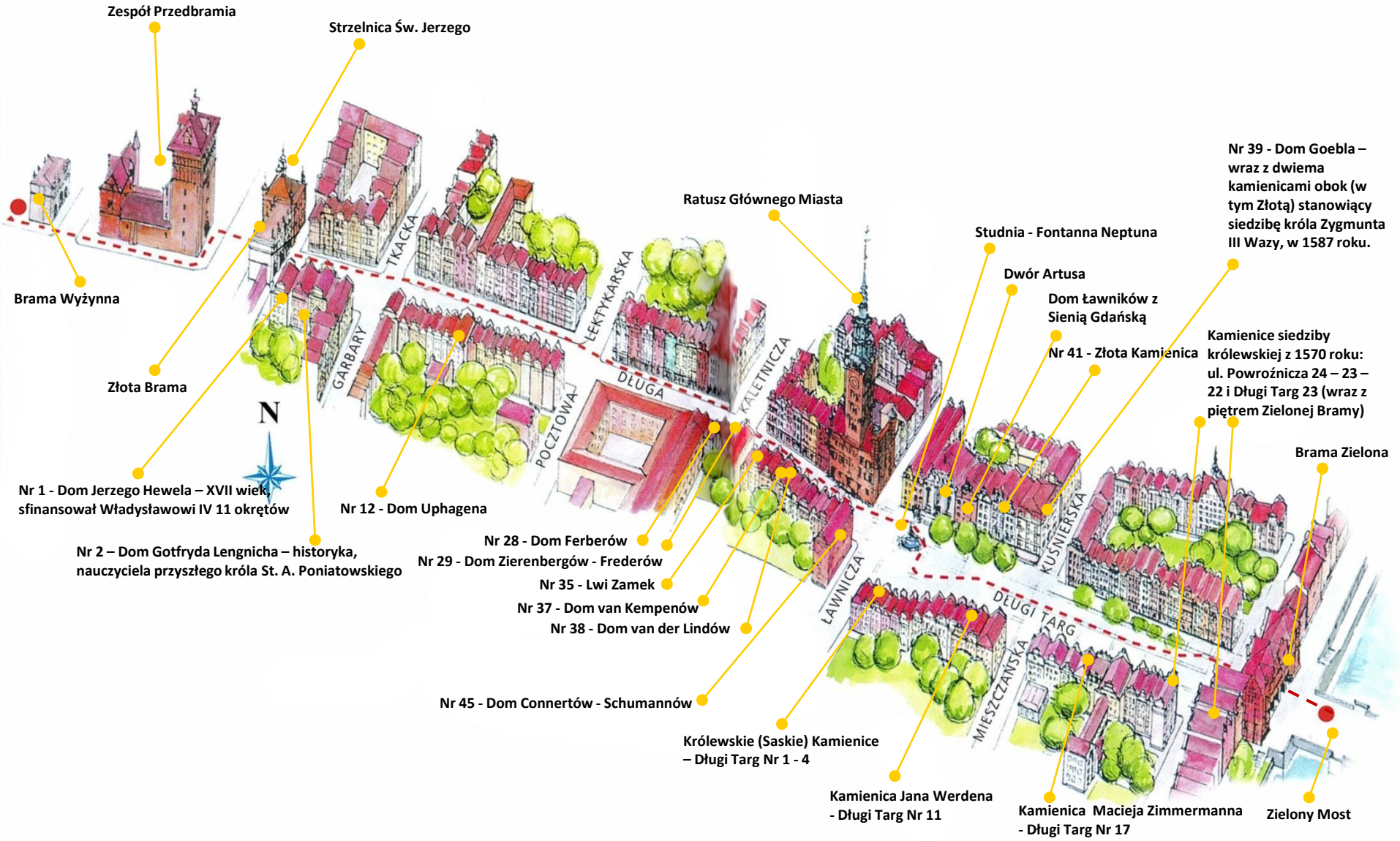

Droga Królewska – Ulica Długa

Od chwili powstania ulica Długa pełni funkcję głównej arterii lądowej Głównego (Prawego) Miasta. Jej nazwę w postaci łacińskiej (longa platea) zapisano po raz pierwszy w 1331, niedługo potem pojawiła się wersja niemiecka (Langgasse), a w 1552 polska (długa ulica).

Początkowo nazwa obejmowała także Długi Targ. Ciąg uliczny Długa – Długi Targ – Stągiewna – Długie Ogrody był najbardziej monumentalną osią urbanistyczną całego europejskiego średniowiecza. Przy przechodzącej niegdyś przez 7 bram (obecnie 5) i 5 mostów (obecnie 2), długiej na 1,5 km trasie stało w sumie 14 budowli monumentalnych (dziś 11) i ponad 250 (dziś ponad 150) kamieniczek.

W czasach przedrozbiorowych wiodła tędy droga uroczystych wjazdów polskich królów – stąd nazwa Królewskiej Drogi.

Wbrew rozpowszechnionym stereotypom należy do niej zaliczyć także Długie Ogrody, na których rozwiązywała się większość orszaków.

Niepowtarzalne piękno ulicy Długiej, odtworzone po wojnie z wykorzystaniem wielu uratowanych autentycznych elementów, budzi powszechny zachwyt. Urok potęgują zamykające ją budowle: z jednej strony niezrównanie piękna wieża Ratusza, z drugiej wznosząca się nad elegancką Złotą Bramą surowa, lecz złagodzona urozmaiconym zwieńczeniem dominanta Wieży Więziennej. Stojące tutaj kamieniczki są naprawdę królewskie!

Droga Królewska – Ulica Długa

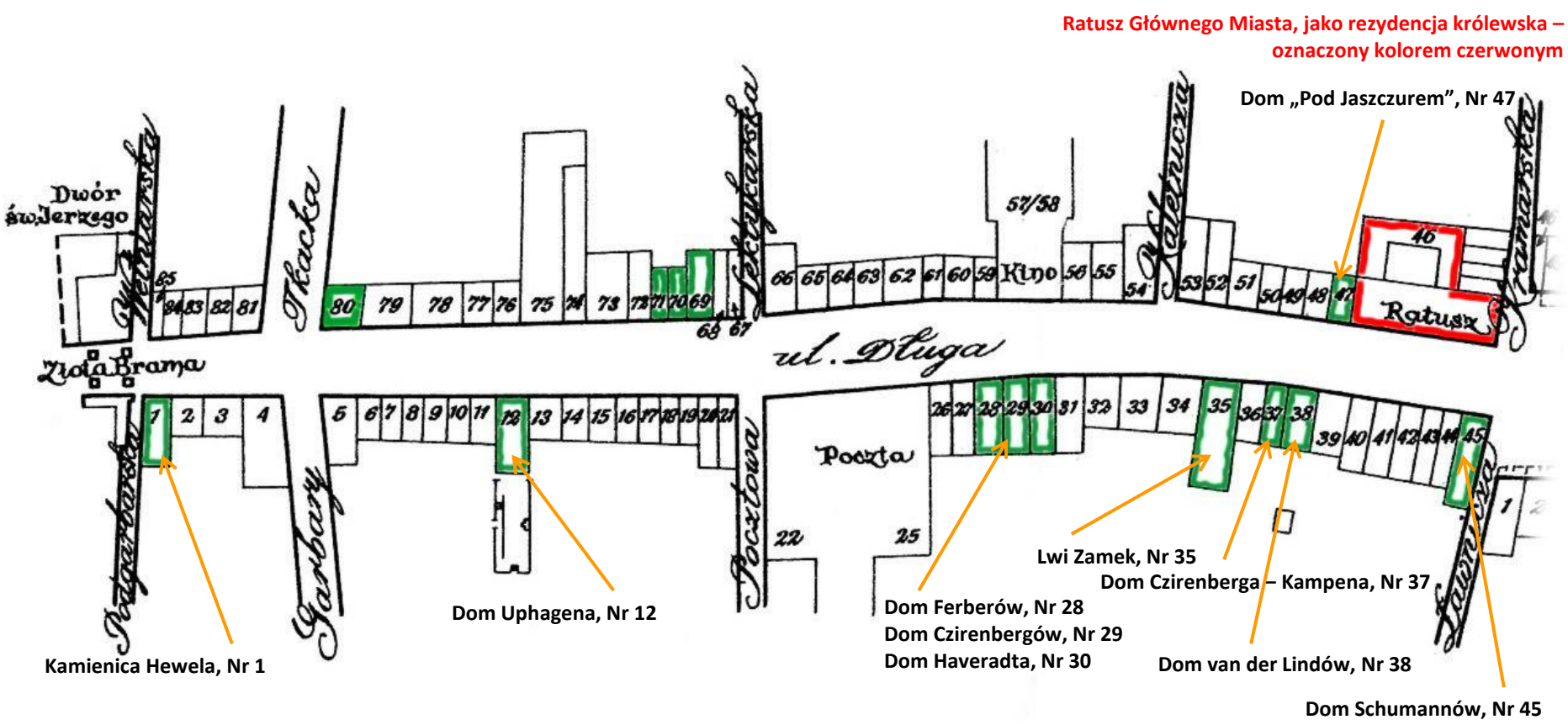

Droga Królewska - Ratusz Głównego Miasta

Rozbudowa (1/5)

Za pierwszy ratusz w Gdańsku zazwyczaj uznaje się przebudowany kantor, wzniesiony na podstawie przywileju króla Władysława Łokietka w 1298 – początkowo pełnił on funkcje sądownicze. Budynek ten przetrwał do 1336, kiedy to została ukończona kolejna siedziba rajców miejskich.

W XIV wieku przebudowano Główne Miasto, a w 1346 zmieniono ustrój miejski z lubeckiego na chełmiński. Reforma ta uwzględniała, między innymi, rozdzielenie roli rady miejskiej (zajmującej się ustanawianiem miejscowego prawa) i ławy miejskiej (zajmującej się sądownictwem). Spowodowało to, że musiały istnieć dwie niezależne sale dla tych instytucji. W 1357 istniał na miejscu obecnego ratusza, ratusz tymczasowy.

Na miejscu pierwotnej siedziby władz municypalnych (prawdopodobnie to jej szczątki odkryto w 1971) wzniósł mistrz Henryk Ungeradin 1379-1382 nowy, dwukondygnacyjny ratusz murowany. Najstarsze fragmenty ratusza pochodzą z lat 1327–1336 – budynek ten był jednak niewielki, co stworzyło konieczność rozbudowy już po kilkunastu latach.

W jego części parterowej znajdowało się mieszkanie dozorcy, waga, podręczny magazyn i prawdopodobnie izby dla pachołków miejskich, a na piętrze sale Rady (Czerwona) i Ławy (Biała). W części budynku stanowiącej podstawę przewidywanej w przyszłości wieży, na której budowę miasto nie uzyskało od krzyżaków zezwolenia, znalazły się dwie izdebki: niżej tzw. Mały Krzysztof, od 1416 kaplica i wyżej tzw. Wielki Krzysztof, spełniający rolę archiwum miejskiego. W pierwszym zachowały się freski z około 1400, a w górnym - późniejsze malowidła ścienne, między innymi herby.

Budowa wieży – symbolu siły i suwerennej władzy w mieście- zaczęła się dopiero, gdy istniały zewnętrzne mury ratusza. Wcześniej Krzyżacy nie chcieli się na nią zgodzić. Kiedy zmienili zdanie, pilnowali, żeby nie była wyższa, niż ta na ich zamku.

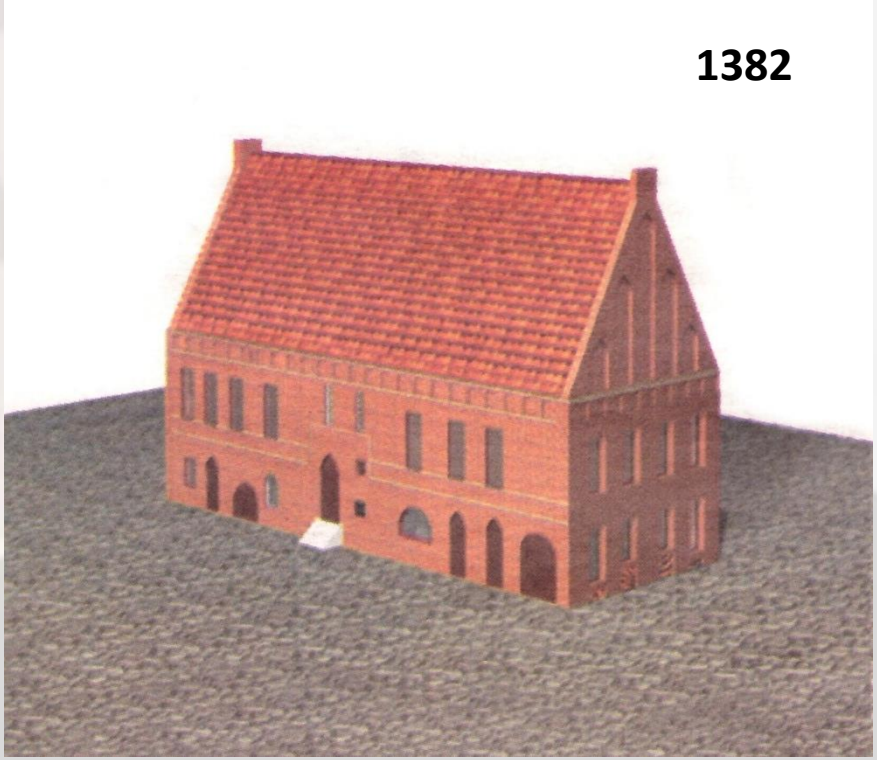

Droga Królewska - Ratusz Głównego Miasta

Rozbudowa (2/5)

Siedziba miejska z powodów ideologicznych nie mogła być zbyt wystawna. Dopiero po usunięciu Zakonu Krzyżackiego z miasta budowla mogła zostać rozbudowana.

W latach 1454–1457, w związku z przybyciem do Gdańska króla Kazimierza Jagiellończyka, ratusz został rozbudowany. Podczas przebudowy nadbudowano poddasze i wymieniono elewację frontową - od strony Długiego Targu wzniesiono ozdobną ścianę o bogatym rysunku wnęk. Pracami kierował Hans Kreczmar.

Taki ratusz widział król Kazimierz Jagiellończyk, kiedy przyjechał do Gdańska w maju 1457. Zegar na wieży miał wtedy tylko jedną tarczę, od strony ulicy Długiej. Do dziś, w miejscu jego osi, pozostał wieli metalowy pręt widoczny z ulicy.

Krzyżacy opuścili miasto trzy lata przed wizytą polskiego monarchy, a gdańszczanie natychmiast rozebrali ich warownię. Łożyli potem ogromne sumy na wojnę Rzeczypospolitej z zakonem.

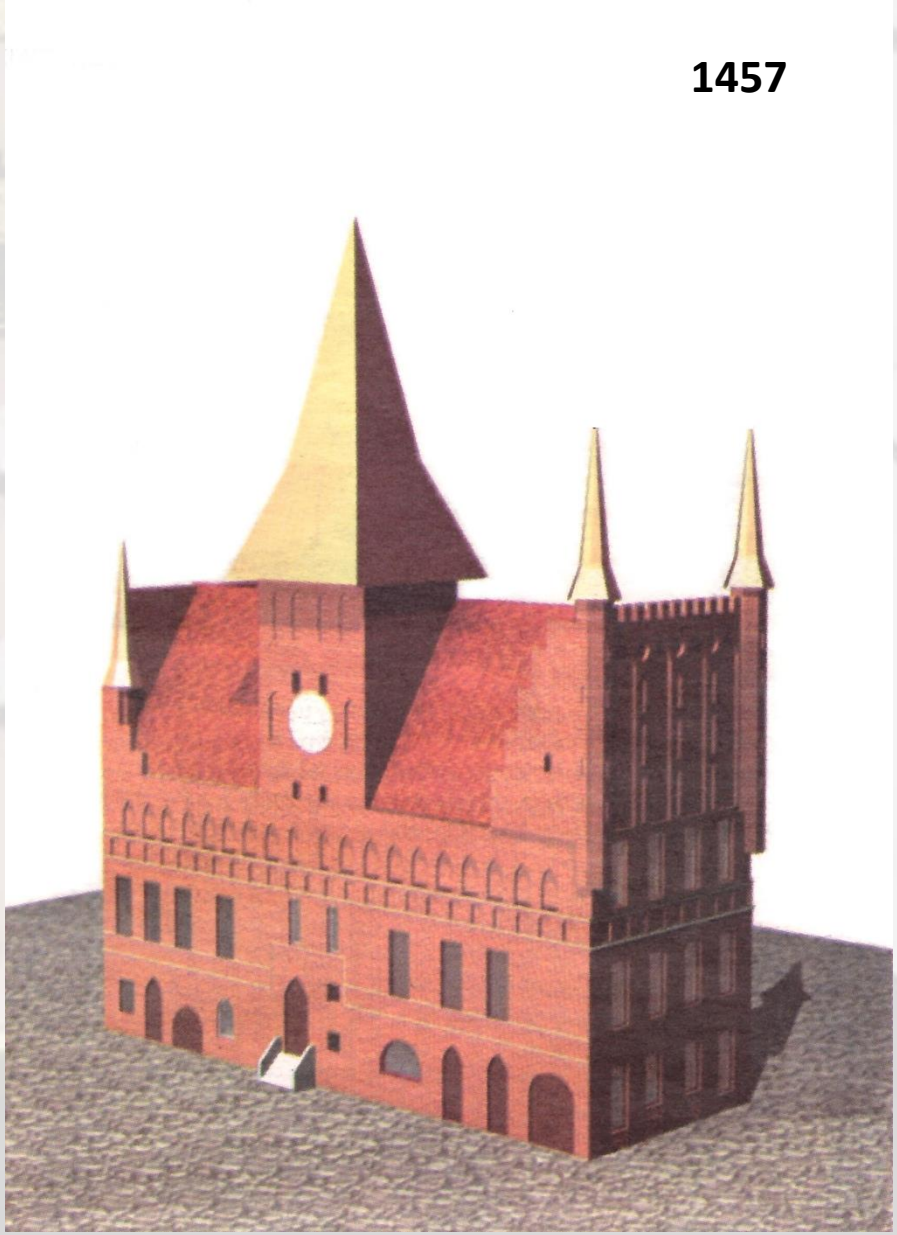

Droga Królewska - Ratusz Głównego Miasta

Rozbudowa (3/5)

W latach 1486–1488 została wykonana wieża ratuszowa; budową kierował Henryk Hetzel. Wieża została wykończona w 1492 przez Michała Enkingera strzelistym hełmem, którego forma nie jest dziś do końca znana (flankowany był na narożach mniejszymi), który spłonął już w 1494. W 1504 ratusz odwiedził Aleksander Jagiellończyk.

Rozbudowując ratusz wzorowano się do pewnego stopnia na Domu Oosterlingów w Brugii oraz na kształtach i zdobieniach wież flamandzkich. Mały dziedziniec ratusza już w średniowieczu otaczała wyglądająca bardzo skromnie, jednopiętrowa oficyna.

Nowy zegar miał co najmniej dwie lub trzy tarcze. We wnętrzu wieży widać miejsce w którym tkwił jego mechanizm i ślady mocowania konstrukcji na murze. Nie ma ich tylko od strony ulicy piwnej.

Ogólny rozwój miasta, poszerzenie samorządu miejskiego przez króla Zygmunta I Starego w 1526 o tzw. trzeci ordynek (pierwszy stanowiła rada, drugi – ława), stanowiący reprezentację kupiectwa i cechów rzemieślniczych, spowodowało dalszą rozbudowę obiektu. W dotychczasowych gabarytach nie mógł on już spełniać zarówno stałych funkcji – urzędował w nim burmistrz, obradowała rada miasta, wyrokował sąd (nazywany wetowym), miał swą siedzibę burgrabia (będący reprezentantem króla polskiego w mieście) – jak i okazjonalnych.

Droga Królewska - Ratusz Głównego Miasta

Rozbudowa (4/5)

Około 1537 zaczęto wznosić wokół dziedzińca, na miejscu dawnego oficyny jednokondygnacyjnej - zajazdu, dwukondygnacyjną oficynę; po tej przebudowie zachował się obecny obrys budynku.

Pożar gmachu w 1556 przyczynił się do rozpoczęcia jego przebudowy i rozbudowy już w formach renesansowych. Najpierw, 1559 – 60 wzniesiono wspaniały hełm, zwieńczony w 1561 statuą króla Zygmunta Augusta, dzieło Dirka Danielsa. Jest to jedno z najpiękniejszych zwieńczeń wieżowych w Europie. W tym czasie ustawiona została również na szczycie wschodniej ściany piękna, ażurowa balustrada z piaskowca z herbami Polski, Prus Królewskich i Gdańska. Piękne jagiellońskie orły ozdobiły naroża wieży. Nowością w Gdańsku był umieszczony w hełmie carillon - zespół 14 dzwonów sprowadzonych z Holandii.

Pod koniec XVI w nastąpiła przebudowa wnętrz ratusza, prawdopodobnie według projektu i pod kierunkiem Antoniego van Obberghena. W przyziemiu znalazły się zasklepione pomieszczenia wartowni, apteka, kasy oraz mieszkanie strażnika, na piętrze – okazała sień, Wielka Sala Rady, nazywana od XVIII wieku Salą Czerwoną i Wielka Sala Ławy, z której prowadziło wejście do Wielkiego Krzysztofa.

Na drugim piętrze budynku znalazły się pomieszczenia kamlarii, czyli urzędu załatwiającego sprawy finansowe, oraz kancelarii.

Wiele izb uzyskał ratusz na piętrze podwyższonej o jedną kondygnację oficyny, między innymi Małą Salę Ławy i Małą Salę Rady które nazywano Zimowymi.

po 1556

Droga Królewska – Ratusz Głównego Miasta – Rozbudowa (5/5)

Bezpośrednio po przebudowie podjęto pod kierunkiem Obberghena wyposażanie najbardziej reprezentacyjnych sal, zwłaszcza Wielkiej Sali Rady. Prace nad jej wystrojem zapoczątkował Jan Vredemann de Vries, przebywający w Gdańsku 1592-1595. Dalsze prace nad przyozdobieniem tej Sali prowadził lzaak van den Block. Współpracował z nim warsztat Szymona Herle, wybitnego snycerza, oraz Wilhelm van der Meer i Antoni Moeller. Koncepcja wystroju najbardziej reprezentacyjnego wnętrza konkurować miała z pysznymi salami pałacu Dożów, podziwianymi przez znającego Wenecję miłośnika sztuki burmistrza Speymana, czuwającego troskliwie nad upiększeniem gdańskiej siedziby władz miejskich.

Oficynę ratusza jeszcze w połowie XVII w podwyższono o jedno piętro, a dawny gotycki portal zastąpiono w 1645 barokowym, który z kolei w 1768 został wymieniony na obecny, będący wraz z przedprożem godnym uwagi dziełem rzeźbiarskim Daniela Eggerta.

Ratusz jeszcze raz przebudowano w 1842, i wtedy to Wielka Sala Ławy uzyskała podtrzymywane jedną kolumną gotyckie sklepienie, oraz w 1846, kiedy oficynie dodano trzecie piętro.

Z dawnego ratusza pozostały po wojnie jedynie ściany zewnętrzne, silnie podziurawione pociskami, oraz całkowicie wypalona i spękana wieża. W porysowane groźnymi pęknięciami mury wieży wtłoczono pod ciśnieniem 6,5 t cementu, który wypełnił wszystkie większe szczeliny i spoił nadwątlone czasem oraz ogniem ściany budowli, wzmocnione wcześniej stalowymi ściągami. Najskuteczniejszym jednak zabezpieczeniem wieży było wbudowanie w jej wnętrze potężnego szkieletu betonowego w postaci klatki schodowej, którą powiązano ze starymi murami gotyckimi.

Ogromnej precyzji, żmudnych obliczeń i poważnych nakładów finansowych wymagało odtworzenie, po zniszczeniach wojennych, kunsztownego hełmu, którego stalowy szkielet pochłonął blisko 20 t materiału. Na pokrycie hełmu zużyto około 7 t blachy miedzianej, a na pozłocenie 1B5 cm wysokiej figury króla Zygmunta Augusta wydano ze skarbca państwowego 2,5 kg złota najwyższej próby.

W portalu znajduje się niepoprawny heraldycznie herb miasta: jeden z lwów, trzymających tarczę herbową ma odwróconą głowę w stronę Złotej Bramy. Według legendy lew ten zwrócił wzrok w kierunku przyjazdu króla w oczekiwaniu na jego majestat i opiekę.

Droga Królewska - Ratusz Głównego Miasta – zegar słoneczny

Od 1589 w południowo-wschodnim narożniku ratusza umieszczono zegar słoneczny autorstwa Aleksandra Glassera, bibliofila i kaznodziei. Jednocześnie pokazuje cztery rodzaje czasu, przez co jest unikatowy w skali naszego kraju. Owe różne czasy to godziny babilońskie BABYLON, zwane też niekiedy polskimi – mierzące czas od zachodu słońca, włoskie ITAL (od wschodu słońca), antyczne ANTIQ (godziny nierówne) będące pozostałością po systemie wczesnośredniowiecznym oraz astronomiczne ASTRON (godziny równe). Każdy z systemów posiada tu własne linie i oznaczenia godzin.

Już w 1418 roku na ratuszowej wieży pojawił się zegar mechaniczny, jednak pierwsze czasomierze zawsze wymagały dodatkowo zegara słonecznego, do codziennych korekt czasu. Wynikało to z ich sporej niedokładności. Nie wykluczone zatem, że jakiś słonecznik istniał tam już wcześniej.

Nad zegarem znajduje się łacińska sentencja *Umbra Sunt Dies Nostri - Cieniem są dni nasze*.

W dolnej części tarczy widnieje inskrypcja opisująca wszystkie systemy czasu wskazywane przez zegar.

U podstawy gnomona znajduje się słońce, posiadające ludzkie oblicze. Na środku gnomona znajduje się nodus, czyli niewielka kulka, jej cień pokazuje pory roku, stąd też oba boki tarczy ozdobione są barwnymi znakami zodiaku. Nikną one jednak w obliczu zagęszczenia wszystkich linii i inskrypcji.

Droga Królewska – ulica Długa – Dom Pod Jaszczurem (nr 47)

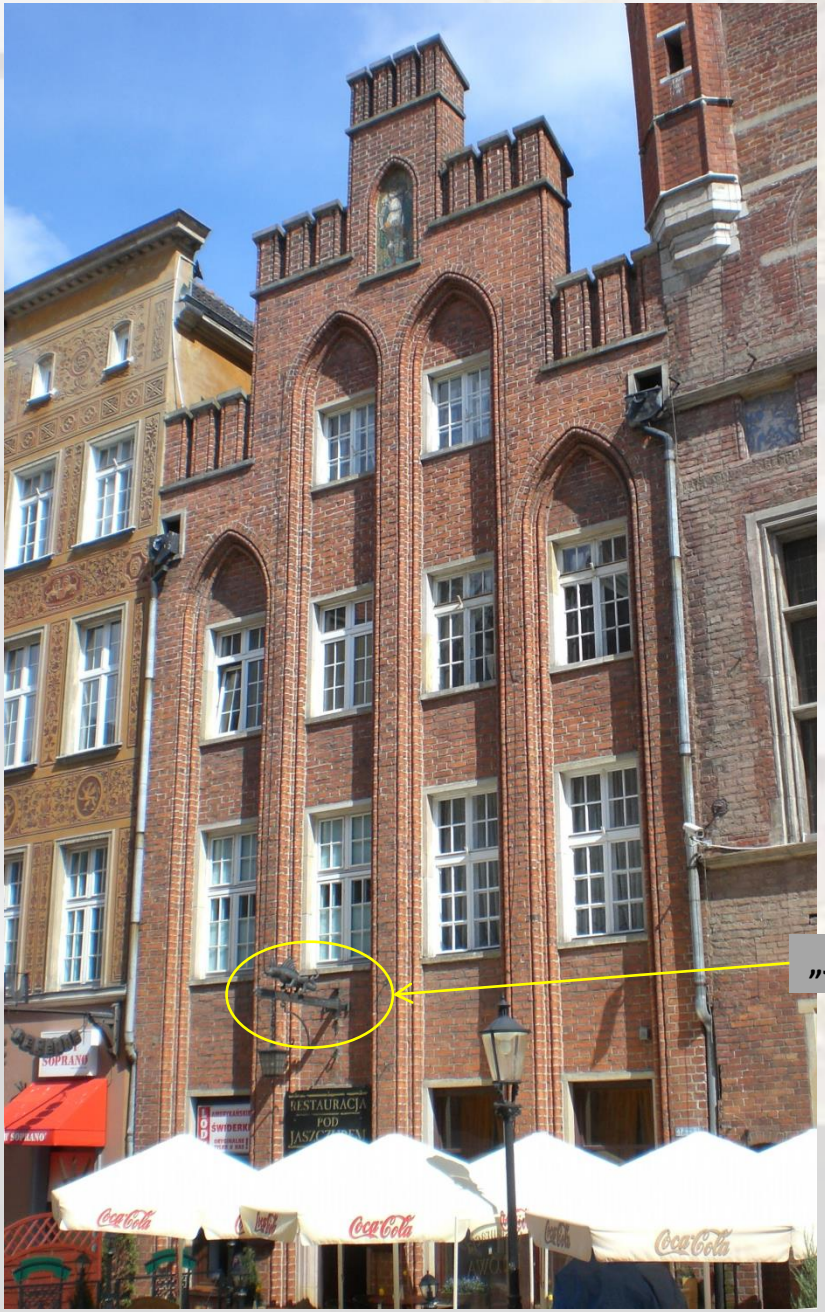

Na miejscu pierwotnej kamienicy z XIV w, wzniesiono około sto lat później nową, której fasadę ozdobiono czterema wnękami.

Od 1611 budynek ten należał do miasta i dzielił zakres funkcji z ratuszem.

Droga Królewska – ulica Długa – Kamienice Nr-y 69, 70

Nr 69. W XVI w wzniesiono tu wczesnorenesansową kamienicę, która po przebudowie w początkach XIX w otrzymała fasadę klasycystyczną. Obecna, eklektyczna, w górnych kondygnacjach, pochodzi z 1900.

Nr 70. Stała tu od drugiej połowy XVII w kamieniczka rokokowa. Obecna, eklektyczna pochodzi z 1896. Odbudowując kamienicę, zaprojektowano nowy wystrój dolnej kondygnacji.

Droga Królewska – ulica Długa – Kamienica Nr 71

W czasie odbudowy odkryto elementy gotyckiej fasady z drugiej połowy XV wieku oraz renesansowe i rokokowe elementy w szczycie – świadectwo dawnych przekształceń stylowych. Pozostawiono je, zatańcowując w 1967 jedynie partie murów z XIX i XX w.

[brak fotografii]

Droga Królewska – ulica Długa – Kamienica Nr 80

Około połowy XVII w. wzniesiono barokową kamienicę z fasadami od ul. Długiej i Tkackiej. Obecna rekonstrukcja nie jest zbyt wierna. Sgraffitową dekorację wykonał M. Baryłko.
Inskrypcje dwóch dolnych sgraffitowych kompozycji głoszą popularną w Gdańsku sentencję: *Navigare Necesse Est – Vivere Non Necesse*, czyli *Podróże morskie są koniecznością – Życie nie jest koniecznością*.

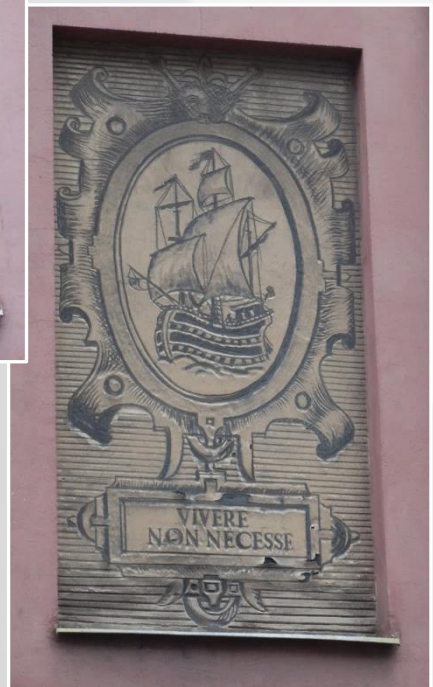

Koniec cz. IV

ostatniej

Będę zadowolony, jeśli koleżankom i kolegom przydadzą się zebrane tu przeze mnie informacje.
Jeśli macie uwagi, może propozycje uzupełnienia – proszę.
Dziękuję!
AT